

Karol Szeliga

MODEL WSPÓŁCZESNEGO KATASTRU - NIEKTÓRE ASPEKTY METODOLOGICZNE

Streszczenie

W pracy przedstawiono pewien formalizm opisu stanu prawnego nieruchomości lokalowej na tle współczesnego (według autora) modelu katastru.

1. Wstęp

Modernizacja polskiego katastru w sposób określony ostatnio wydanymi przepisami (rozporządzenie, 1996) jest - w ocenie autora - próbą wdrożenia do katastru techniki komputerowej przy zachowaniu jego austriacko-pruskiej (XIX - wiecznej) metodologii. Przyjęte rozwiązania należy ocenić jako graniczące z anachronizmem.

Podstawowym warunkiem efektywnej modernizacji polskiego katastru jest - według autora - ujęcie go w języku matematyki, jest sformalizowanie go. Takiego sformalizowania wymaga m.in. stan prawny nieruchomości lokalowej. Spróbujmy zaproponowane przez autora (Szeliga, 1996 c) ujęcie stanu prawnego nieruchomości lokalowej przedstawić na tle następujących modeli:

- matematycznego modelu katastru G-P-M (Szeliga, 1996 a),
- modelu funkcjonalnego katastru (Szeliga, 1996 b).

2. Model G-P-M

Podstawą zaproponowanego przez autora (Szeliga, 1996 a) modelu G-P-M, jest *przestrzenny element katastralny (PEK)* zdefiniowany jako przestrzeń jednorodna we wszystkich rozpatrywanych aspektach.

Bazę danych stanowią następujące trzy zbiory:

G - stan zagospodarowania

P - stan prawny

M - moduły mapy

G - stan zagospodarowania

Ogół PEK tworzących zbiór E dzieli się na kategorie E_v z uwagi na zestaw atrybutów właściwy danej kategorii:

$$E = \{E_v\} \quad v = 1, 2, \dots, w$$

w - liczba kategorii

Pomijając na razie aspekt prawny i geometryczny, rzeczywistość katastralną danej kategorii można przedstawić w postaci relacji między jej atrybutami, tj. jako podzbiór iloczynu kartezjańskiego dziedzin tych atrybutów.

Jeśli atrybutami kategorii E_v są: $S_1, S_2, \dots, S_k$ o dziedzinach odpowiednio: $t_1, t_2, \dots, t_k$, to relacja będzie zbiorem k-krotek, których składowe: $w_1, w_2, \dots, w_k$ przyjmą wartości z dziedzin odpowiednio: $t_1, t_2, \dots, t_k$.

Omawiana relacja G_v ma postać:

$$G_v = \{(w_1, w_2, \dots, w_k) : w_1 \in t_1, w_2 \in t_2, \dots, w_k \in t_k\}$$

W ogólności:

$$G = \{G_v\} \quad v = 1, 2, \dots, w$$

P - stan prawny

Stan prawny poszczególnych PEK można zapisać w postaci następującej relacji:

$$P = \{(e, o, f, u) : e \in E, o \in O, f \in F, u \in U, \text{przestrzenny element katastralny } e \text{ jest przedmiotem prawa rzeczowego osoby } o, \text{ formą tego prawa jest } f, \text{ udział wynosi } u\}$$

M - moduły mapy

$$M = \{ m_i \} \quad i = 1, 2, \dots p$$

m_i - moduł mapy, zdefiniowany przez autora (Szeliga, 1988) jako uporządkowany zbiór danych określających linię na mapie i jej relacje przestrzenne z przedmiotami terenowymi.

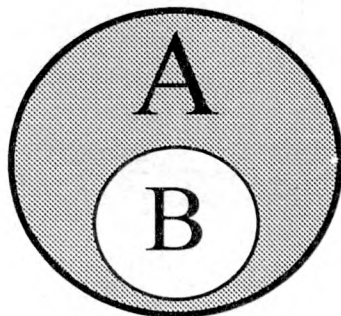
3. Model funkcjonalny katastru

Kataster jako system informacyjny jest częścią składową katastru rozumianego jako instytucja. Jak wiadomo, w Polsce instytucja katastru jest kreowana (powoływana do życia) na poziomie ustaw; ustawy określają funkcję katastru w państwie oraz ustanawiają organ właściwy w realizowaniu tych funkcji. Natomiast kataster jako system informacyjny jest kreowany na poziomie przepisów wykonawczych do odnośnych ustaw.

W najogólniejszym ujęciu, w funkcjonowaniu katastru uczestniczą następujące dwa czynniki (rys. 1):

A - czynnik ludzki

B - czynnik instrumentalny.

Rys.1

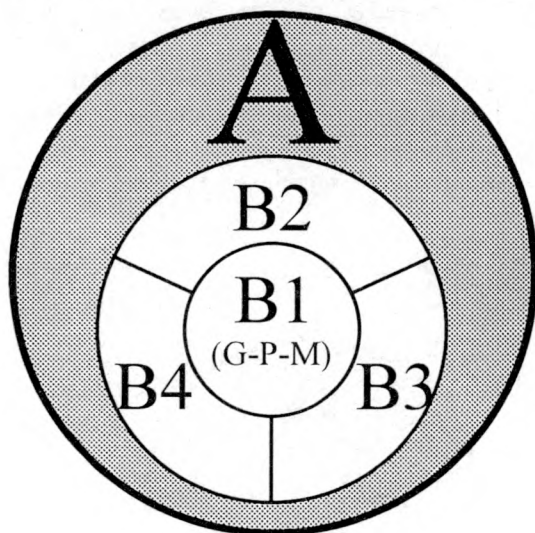
Czynnik **A**, w przeciwieństwie do czynnika **B**, wyposażony jest w świadomość. Funkcjonowanie **B** jest całkowicie podporządkowane **A**. **A** funkcjonuje na zasadzie świadomego działania, **B** - na zasadzie narzędzia, instrumentu, w najlepszym przypadku - automatu, jednak zawsze podporządkowanego czynnikowi **A**.

Stan czynnika **B** można traktować jako wykładnik rozwoju katastru. W fazie początkowej wykładnikami tym były: liczydła, papier i atrament oraz odpowiednie formularze i instrukcje ich wypełniania, obecnie zaś - skomputeryzowane systemy informacyjne.

W miarę rozwoju katastru czynnik **B** przejmuje od czynnika **A** kolejne zadania. Istnieje jednak pewna granica tej ewolucji. Rozwój czynnika **B** zdeterminowany jest stopniem sformalizowania procesów przetwarzania danych.

Pewna klasa zadań katastralnych jest nieformalizowalna, co oznacza, że są one niewykonywalne bez udziału element twórczego, tj. bez udziału czynnika ludzkiego.

Utożsamiając czynnik **B** z systemem informacyjnym, który w połączeniu z czynnikiem **A** stanowi instytucję katastru, można wyodrębnić następujące moduły funkcjonalne systemu informacyjnego (rys.2):

Rys.2

- B1** - przechowywanie danych, np. w postaci zbiorów **G-P-M**,
- B2** - tworzenie dla określonych obszarów (np. obrębów) zbiorów danych oraz ich aktualizowanie i archiwizowanie danych zdezaktualizowanych,
- B3** - udostępnianie odpowiednich danych użytkownikom katastru, generalnie jako wartości "funkcji" realizowanych na przechowywanych danych,
- B4** - modyfikacja modułów **B1** (w tym zbiorów **G-P-M** w związku ze zmianą ich struktury), **B2** i **B3** w ramach modernizacji systemu.

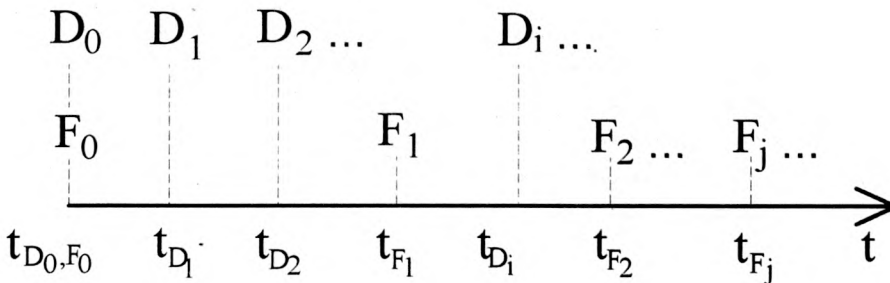
Należy - zdaniem autora - przyjąć na zasadzie aksjomatu następujące trzy zasady funkcjonowania katastru:

1. Komunikacja katastru z otoczeniem ma charakter instytucjonalny; status komunikacji o charakterze czysto technicznym wynika z odpowiedniej dyspozycji instytucjonalnej.
2. Funkcjonowanie katastru jest ciągłe w czasie; stan rzeczywistości katastralnej w danym momencie dotyczący określonego punktu przestrzeni katastralnej koresponduje ze stanem poprzednim.
3. Kataster podlega permanentnej modernizacji - zarówno w związku ze zmianami jego funkcji w państwie, jak też z powodu rozwoju systemów informacyjnych; modernizacja ta dokonuje się w znacznej mierze na zasadzie samoregulacji, ma ona charakter immanentny.

Z punktu widzenia struktur państwowych oraz poszczególnych obywateli kataster może być też postrzegany na zasadzie t.zw. czarnej skrzynki, tj. jako relacji informacji na wyjściu do danych na wejściu, bądź też - co również należy uznać za naturalne - jako relacji informacji na wyjściu do ich "ceny" na wejściu.

Kataster dostarcza informacji odniesionych do dowolnego punktu przestrzeni katastralnej oraz dowolnego punktu czasowego.

Z uwagi na skrajnie odmienne przesłanki doboru postaci danych przechowywanych i danych użytkowych - funkcjonują na wspólnej osi czasu dwa moduły: moduł danych **D** (danych przechowywanych) oraz moduł funkcji **F** (realizowanych na danych przechowywanych) dostarczający danych użytkowych. Przedstawiono to na rys.3.

D_0, D_1, D_2, D_i - stan modułu danych (D) w poszczególnych punktach czasowych wynikający z aktualizacji danych lub z modyfikacji systemu

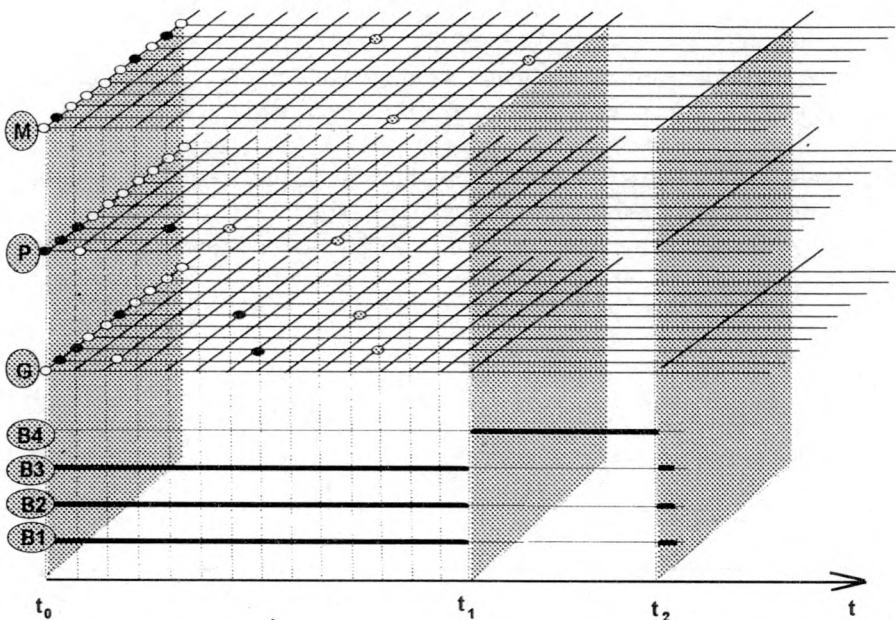
F_0, F_1, F_2, F_j - stan modułu funkcji (F) w poszczególnych punktach czasowych wynikający z modyfikacji systemu.

Rys. 3

Jednostkowa zmiana danych (JZD) obejmuje:

- 1) w przypadku zmiany o charakterze przestrzennym danego PEK - wszystkie PEK będące w relacji przestrzennej z tym PEK,
- 2) w pozostałych przypadkach - jedynie PEK, w którym zachodzi zmiana (odnośną krotkę w zbiorach G lub P), bądź moduły mapy w zbiorze M, w których występuje ww. PEK.

Funkcjonowanie katastru ilustruje rys.4.

Rys.4

Na rys. 4 poszczególne krążki w zbiorach G-P-M oznaczają:

- w zbiorze **G** - pojedynczą krotkę relacji **G** dotyczącą danego **PEK**, tj. opisującą jego "stan zagospodarowania",
- w zbiorze **P** - pojedynczą krotkę relacji **P** dotyczącą danego **PEK**, tj. opisującą jego "stan prawny",
- w zbiorze **M** - pojedynczy moduł mapy, tj. rekord opisujący geometrię odnośnych **PEK** i ich relacje przestrzenne.

Krażki jasne oznaczają stan aktualny krotek i modułów odnośnych **PEK** w momencie t_1 , zaś krażki ciemne - stan archiwalny. Punkty pośrednie w przedziale $t_0 - t_1$ - to punkty czasowe, w których nastąpiła aktualizacja (i archiwizacja) zbiorów **G-P-M**.

Przedział czasu $t_0 - t_1$ charakteryzuje się stałością modułów **B1**, **B2** i **B3**.

W przedziale czasu $t_1 - t_2$ dokonywana jest modyfikacja co najmniej jednego z modułów **B1**, **B2** lub **B3**. W tym okresie mogła również wystąpić modyfikacja zbiorów **G-P-M**. Zadaniem modułu **B4** w tym okresie jest wykonanie odpowiednich czynności związanych z powyższymi modyfikacjami (jak wiadomo, mogą to być wyłącznie czynności formalizowalne), w tym zwłaszcza czynności związanych z ewentualną restrukturyzacją zbiorów **G-P-M** - z uwagi na ich masowość.

W momencie t_2 zaczyna funkcjonować nowa wersja modułów **B1-B2-B3** oraz - ewentualnie - nowa wersja struktury zbiorów **G-P-M**.

4. Nieruchomość lokalowa

4.1. Podstawowe pojęcia i zasady ogólne

Pojęcie *samodzielnego lokalu stanowiącego odrębną nieruchomość*, zwanego w niniejszej pracy "nieruchomością lokalową", wprowadza ustawa o własności lokali z dnia 24 czerwca 1994 r. (Dz.U. Nr 85, poz.388), powoływana w niniejszej pracy jako "ustawa" bez bliższego określenia.

Nieruchomość lokalowa mieści się w szerszym pojęciu, jakim jest *nieruchomość* w rozumieniu Kodeksu cywilnego, który w art.46 § 1 definiuje ją następująco: *nieruchomościami są części powierzchni ziemskiej stanowiące odrębny przedmiot własności (grunty), jak również budynki trwale z gruntem związane lub części takich budynków, jeżeli na mocy przepisów*

szczególnych stanowią odrębny od gruntów przedmiot własności. Kodeks cywilny definiuje również pojęcie nieruchomości rolnych.

Ustawa wprowadza też pojęcie *nieruchomości wspólnej*. W rezultacie, posługuje się ona pojęciem *nieruchomości* w rozumieniu - niejako wprost - art. 46 §1 Kodeksu cywilnego oraz pojęciem *nieruchomości wspólnej* i pojęciem *samodzielnego lokalu stanowiącego odrębną nieruchomość*, definiując obydwie te pojęcia na zasadzie "przepisu szczególnego".

Samodzielny lokal mieszkalny, a także lokal o innym przeznaczeniu, zwane dalej "lokalami", mogą stanowić odrębne nieruchomości (art. 2 ust. 1 ustawy). Pojęcie *samodzielnego lokalu* zdefiniowane jest w art. 2 ust. 2 ustawy.

Pomieszczenia przynależne do lokalu, a w szczególności piwnica, strych lub magazyn, są jego częścią składową, choćby nawet do tego lokalu bezpośrednio nie przylegały, chyba że czynność prawna lub orzeczenie sądu dotyczące odrębnej własności lokalu stanowią inaczej (art. 2 ust. 4 ustawy).

W razie wyodrębnienia własności lokali, grunt oraz części budynku i inne urządzenia, które nie służą wyłącznie do użytku właścicieli lokali lub dotychczasowego właściciela nieruchomości ze względu na należące do niego nie wyodrębnione lokale, stanowią ich współwłasność w częściach ułamkowych odpowiadających stosunkowi powierzchni użytkowej lokalu do powierzchni użytkowej budynku; w obydwu wypadkach powierzchnię tę liczy się wraz z powierzchnią pomieszczeń przynależnych (art. 3 ust. 1 ustawy).

Udział właściciela lokalu we współwłasności nieruchomości, zwanej dalej "nieruchomością wspólną", jest prawem związanym z własnością lokalu. Nie można żądać zniesienia współwłasności nieruchomości, dopóki trwa odrębna własność lokali (art. 3 ust. 2 ustawy) - współwłasność przymusowa.

Jeżeli w skład nieruchomości wchodzi kilka budynków, udział właściciela lokalu we współwłasności nieruchomości wspólnej wyznacza stosunek powierzchni użytkowej lokalu do łącznej powierzchni użytkowej tych budynków, liczonej w obu wypadkach wraz z powierzchnią pomieszczeń przynależnych (art. 3 ust. 3 ustawy).

Odrębną własność lokalu można ustanowić w drodze umowy, a także jednostronnej czynności prawnej właściciela nieruchomości albo orzeczenia sądu znoszącego współwłasność (art. 7 ust. 1 ustawy).

Umowa o ustanowieniu odrębnej własności lokalu powinna być dokonana w formie aktu notarialnego; do powstania tej własności niezbędny jest wpis do księgi wieczystej (art. 7 ust. 2 ustawy).

Odrębna własność lokalu może powstać także w wykonaniu umowy zobowiązującej właściciela gruntu do wybudowania na tym gruncie domu oraz do ustanowienia - po zakończeniu budowy - odrębnej własności lokali i przeniesienie tego prawa na drugą stronę umowy lub na inną wskazaną w umowie osobę (art. 9 ust. 1 ustawy).

4.2. Tryb i warunki powstania nieruchomości lokalowej

Nieruchomość lokalowa powstaje w rezultacie aktu *ustanowienia odrębnej własności* lokalu (art.art. 7, 9, 10 i 11 ustawy). Treść stosownej umowy określa art.8 ustawy.

Wcześniej lokal ten musi istnieć, w dwojakim sensie:

- 1) fizycznie, jako część składowa budynku,
- 2) prawnie, jako część składowa *nieruchomości* (vide art.46 §1 KC i art.48 KC, a także art.50 KC).

Warunkiem powstania nieruchomości lokalowej jest wcześniejsze uregulowanie stanu prawnego nieruchomości, której częścią składową jest dany lokal; oznacza to urządzenie księgi wieczystej dla tej nieruchomości. Dotyczy to także powstania odrębnej własności lokalu w wyniku wykonania *umowy zobowiązującej właściciela gruntu do wybudowania na tym gruncie domu* ..(art.9 ustawy).

Zakres ustawy jest bardzo szeroki; dotyczy ona praktycznie każdego budynku bez względu na: osobę właściciela (Skarb Państwa, gmina, osoba fizyczna itp.), wielkość budynku, charakter budynku (mieszkalny, czy zawierający też lokale użytkowe) itp.

Wyodrębnianie poszczególnych nieruchomości lokalowych może następować sukcesywnie; i tak najczęściej stosuje się to w praktyce.

W rezultacie wyodrębnienia pewnej liczby lokali na własność powstaje taka liczba nowych nieruchomości, nie licząc nieruchomości, z której je wyodrębniono, oraz nieruchomości wspólnej.

4.3. Stan prawny nieruchomości lokalowej w notacji G-P-M

Posługując się pojęciami zdefiniowanymi przez autora (Szeliga, 1996 a), potraktujmy jako *przestrzenne elementy katastralne* nieruchomość, nieruchomość wspólną oraz nieruchomość lokalową.

Dopóki z danej nieruchomości, w skład której wchodzi budynek składający się z samodzielnych lokali, nie wyodrębniono żadnego lokalu w postaci odrębnej nieruchomości, nieruchomość tę możemy traktować jako *elementarny obszar katastralny*. Natomiast z chwilą wyodrębnienia pierwszego lokalu jako odrębnej nieruchomości (nieruchomości lokalowej) następuje swoisty podział nieruchomości, w wyniku którego powstaje - jednocześnie z ww. nieruchomością lokalową - *nieruchomość wspólna*, którą stanowią *grunt oraz wszelkie części budynku i inne urządzenia, które nie służą wyłącznie do użytku właścicieli lokali lub dotychczasowego właściciela nieruchomości ze względu na należące do niego nie wyodrębnione lokale* (art.3 ust.1 ustawy).

Tak więc, omawiana nieruchomość zostaje pomniejszona o tę nieruchomość lokalową i nieruchomość wspólną. Wyodrębnienie każdej następnej nieruchomości lokalowej następuje przez kolejne uszczuplenie omawianej nieruchomości; nieruchomość wspólna i nieruchomości lokalowe wcześniej wyodrębnione pozostają niezmiennione.

W odniesieniu do nieruchomości lokalowej zachodzi konieczność traktowania jej jako *elementarnej przestrzeni katastralnej*; zaproponowane w *modelu katastru* pojęcie *przestrzennego elementu katastralnego* zostaje rozszerzone o obiekty trójwymiarowe (w stosunku do *elementarnego odcinka katastralnego* i *elementarnego obszaru katastralnego*).

Spróbujmy opisać w kategoriach *modelu katastru* stan prawny nieruchomości, jaki powstaje w wyniku wyodrębniania nieruchomości lokalowych. Przyjmijmy w tym celu następujące oznaczenia, rozumiejąc pod określeniem "osoba będąca podmiotem prawa rzeczowego" jedną lub większą liczbę osób fizycznych lub prawnych:

- e_N^i - część pierwotnej nieruchomości e^i powstała w wyniku wyodrębnienia z niej co najmniej jednej nieruchomości lokalowej i tym samym wyodrębnienia nieruchomości wspólnej,
- e_W^i - nieruchomość wspólna, na którą składają się niżej określone dwa "elementy":
- e_{WG}^i - grunt należący do nieruchomości wspólnej oraz
- e_{WB}^i - część budynku (budynków) i inne urządzenia należące do nieruchomości wspólnej,
- e_L^{ij} - nieruchomość lokalowa; $j = 1, 2, \dots, n$, gdzie n - liczba wyodrębnionych lokali
- O_N^i - osoba będąca podmiotem prawa rzeczowego do nieruchomości e_N^i ,
- O_L^{ij} - osoba będąca podmiotem prawa rzeczowego do nieruch. lokalowej e_L^{ij} ,
- U_L^{ij} - udział praw osoby O_L^{ij} w elementach e_{WG}^i i e_{WB}^i nieruchomości wspólnej, bądź - w przypadku wyodrębnienia lokali łącznie z przeniesieniem własności gruntu - w całości nieruchomości wspólnej e_W^i
- U_N^i - udział praw osoby O_N^i w analogicznym j.w. odniesieniu,
- S_B^i - powierzchnia użytkowa budynku (budynków),

S_L^{ij} - powierzchnia użytkowa wyodrębnionego lokalu.

Jak wiadomo, osoba O_N^i w chwili wyodrębniania pierwszej nieruchomości lokalowej $e_L^{i,1}$ była *właścicielem* całej nieruchomości (gruntu, budynków itp.) e^i .

Z chwilą nabycia lokalu jego nabywca staje się współwłaścicielem części budynku i innych urządzeń należących do nieruchomości, zaś w odniesieniu do gruntu należącego do nieruchomości wspólnej - współwłaścicielem lub współużytkownikiem wieczystym. W przypadku wyodrębniania lokali wraz z prawem własności gruntu dana osoba nabywa własność lokalu i współwłasność nieruchomości wspólnej. W przypadku zaś, gdy w odniesieniu do gruntu nabywa się prawo wieczystego współużytkowania, co ma miejsce w przypadku nieruchomości Skarbu Państwa i nieruchomości gmin, dana osoba nabywa prawo własności lokalu oraz prawo współwłasności nieruchomości wspólnej bez gruntu, który z kolei w całości pozostaje we własności dotychczasowego właściciela (Skarbu Państwa lub gminy).

Udziały we współwłasności i współużytkowaniu wieczystym wynoszą:

$$u_L^{ij} = S_L^{ij} / S_B^i$$

$$u_N^i = (S_B^i - \sum_{j=1}^n S_L^{ij}) / S_B^i$$

Stan prawny pierwotnej nieruchomości e^i zostaje - w wyniku wyodrębnienia nieruchomości lokalowych - przekształcony do stanu, na który składają się nieruchomości o następującym stanie prawnym (w notacji *modelu katastru*):

P_N^i obejmujący e_N^i

P_W^i obejmujący e_W^i

P_L^{ij} obejmujący e_L^{ij} ,

przy czym P_W^i jest "funkcją" P_N^i i P_L^{ij} .

"Funkcja" ta wynika z własności przymusowej w odniesieniu do nieruchomości wspólnej; udział właściciela lokalu we współwłasności nieruchomości wspólnej jest prawem związany z własnością lokalu.

Literatura:

Rozporządzenie Ministrów Gospodarki Przestrzennej i Budownictwa oraz Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 17 grudnia 1996 r. w sprawie ewidencji gruntów i budynków (Dz.U. Nr 158, poz. 813)

Szeliga K., (1988). *Podstawy metodyki wspomaganego komputerem projektowania w scalaniu gruntów*. Prace naukowe Politechniki Warszawskiej, Geodezja z.30. Wydawnictwa Politechniki Warszawskiej, Warszawa 1988.

Szeliga K., (1996 a). *Model of the cadastre - a mathematical approach*. Geodezja i Kartografia, t.XLV, z. 3-4, PWN, Warszawa 1996.

Szeliga K., (1996 b). *Funkcjonowanie katastru - na przykładzie realizacji według modelu G-P-M*. Materiały seminarium naukowego Sekcji Informatyki Geodezyjnej i Kartograficznej Komitetu Geodezji PAN nt. „Modelowanie danych przestrzennych”, Warszawa, 2 grudnia 1996 r.

Szeliga K. (1996 c). *Nieruchomość lokalowa - stan prawny w notacji modelu G-P-M*. Materiały seminarium naukowego Sekcji Informatyki Geodezyjnej i Kartograficznej Komitetu Geodezji PAN nt. „Modelowanie danych przestrzennych”, Warszawa, 2 grudnia 1996 r.

Summary

The work presents some formalism of description of legal status of property of premis on the basis of the conteporary (according to Author) model of the Cadastre.

Recenzował: Prof.dr hab. inż. Karol Noga